

Valtio

PLATON

 SAGA
EGMONT

Valtio
PLATON

Platon

Valtio

SAGA Egmont

Valtio

Original title

Res publica

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726516753

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

Johdanto.

Platonin [Platonista ja hänen filosofiastaan on suomeksi olemassa I.A. Heikelin ansiokas, suppea kuvaus: Platon (Merkkimiehiä 19-21). Porvoo 1919], helleeniläisen filosofisen ajattelun suurimman edustajan, keskeisin teos on "Politeia" eli "Valtio". Hänen dialogiensa (vuoropuhelun muotoon laadittujen kirjoitelmiensa) joukossa on eittämättä muita, jotka yhdessä tai toisessa suhteessa ovat merkittävämpiä, mutta missään eivät Platonin aatemaailman laajuus ja hänen tyyllinen loistokkuutensa niin täydellisesti yhdy. Missään ei hänen maailmantuntemuksensa ilmene niin syvällisenä, missään muualla hän ei niin selvästi ole pyrkinyt yhdistämään ajattelua ja elämää, filosofiaa ja politiikkaa. "Valtio" on kuin keskus, jonka ympärille muut dialogit voidaan ryhmittää.

Tarkemmin määräämättömälle kuulijakunnalle, jossa Platon itse on mukana, kertoo Sokrates keskustelusta, jossa hän edellisenä päivänä oli ollut mukana tai oikeammin, jonka keskuksena hän oli ollut. Eloisasti hän kuvailee, miten hän Glaukonin, Aristonin pojan -- siis Platonin veljen -- kanssa oli mennyt Peiraieukseen osoittamaan kunnioitustaan "jumalattarelle", jonka juhlaa siellä ensimmäistä kertaa vietettiin, toisin sanoen thraakialaiselle Bendis-jumalattarelle. Nähtyään, mitä halusi, hän oli kotiin lähdössä, kun Polemarkhos, Kephaloksen poika, heidät tavoitti ja puoleksi väkisin pakotti tulemaan mukaan Kephaloksen taloon. Siellä sukeutui pitkä vuoropuhelu, johon paitsi Sokratesta ottivat osaa Kephalos ja hänen poikansa Polémarkhos, Thrasymakhos, sekä Glaukon ja

Adeimantos ja kerran Kleitophon. Läsnä oleviksi mainitaan lisäksi eräitä muita henkilöitä, mutta nämä eivät ota osaa keskusteluun.

Kephalos on oikea vanhan ajan ateenalainen ja myös ikänsä puolesta hän edustaa mennyttä aikaa ja osaksi menneitä aatteita. Hänen kuvansa, niin vähin keinoin kuin se onkin tehty, piirtyy elävänä mieleen. Hän katselee elämää vanhuuden kirkastamin katsein, rauhallisena, tyytyväisenä siihen, että mieli on vapautunut aikaisemmista haluista ja vaivoista. Hänen kanssaan Sokrates aloittaa keskustelun, joka pian kääntyy tutkiskelemaan oikeudenmukaisuuden käsitettä. Kephalos kumminkin pian siirtyy näyttämöltä, hänen näet on ennen iltaa vielä suoritettava uhri, jota hän, uskollisena isien tavoille, ei voi laiminlyödä.

Hänen "perillisekseen" keskustelussa, sen jatkajaksi, asettuu hänen poikansa Polémarkhos. Hänessä on nuorekasta reippautta ja kiihkoa, onpa hän valmis väkisin pidättämään Sokratesta keskustelijain piirissä, kun tämä uhkaa poistua. Samoin kuin hänen isänsä, Kephalos, hänkin edustaa tavallisen kansalaisen tervettä järkeä. Tottumattomana sophistain oppeihin ja väittelytaidon ongelmiin hän piankaan ei enää löydä vastaväitteitä esitettäväksi Sokrateen väitteitä vastaan, vaan antaa Sokrateen houkutella näennäisen logiikan avulla mahdottomiin myönnytyksiin. Hänkin jää varsin pian syrjään keskustelussa.

Kun Polémarkhos luopuu ylivoimaisesta väittelystä, tarttuu siihen Thrasymakhos. Hän on jo kauan kuunnellut keskustelua ja yhä kasvavalla suuttumuksella. Sophistana hänellä mielestään on kaikki aseet käsissään Sokrateen nujertamiseksi. Thrasymakhos oli kotoisin Khalkedonista ja kuului aikansa tunnetuimpiin sophistoihin, olipa hän sepittänyt retoriikan oppikirjan, josta myöhemmälläkin

ajalla puhuttiin, vaikka se ei ole säilynyt meidän aikoihimme. Tämän miehen Platon "Valtiossa" on ottanut sophistain edustajaksi, ja se kuva, minkä hän hänestä luo, ei ole suinkaan mairitteleva. Itserakkaana ja kerskailevana hän ei tahtoisi ottaa osaa keskusteluun, ellei hän siitä saa korvausta. Hän pitää kernaasti pitkiä puheita ja toivoo tällä tavoin voivansa välttää Sokrateen dialektisen keskustelun. Hän on kyllä enemmän perillä yleisluontoisista filosofisista käsitteistä kuin Kephalos ja Polémarkhos, mutta hän ei kykene keskustelussa asiallisesti puolustamaan kantaansa, vaan koettaa piankin peittää sekaannuksensa ylimielisillä ja röyhkeillä väitteillä. Se tapa, jolla väittelyn mestari, Sokrates, käsittelee prameilevaa ja henkisesti tyhjää sophistaa, on erinomaisen huvittava. Kun Thrasykakhoksen vihdoinkin on pakko myöntää, että hänen on alistuttava, koska ei löydä mitään esittäisi vastaan, haluaa hän ensin vetäytyä kokonaan keskustelusta. Hän tuntee kumminkin pian jälleen uutta mielenkiintoa Sokrateen esittämiä kysymyksiä kohtaan, ja ottaa osaa keskusteluun, jääden sitten vähitellen mykäksi kuuntelijaksi. Sen jälkeen kuin varsinaiset vastaväittäjät ovat luopuneet taistelusta, jatkuu keskustelu pääasiassa Sokrateen sekä Glaukonin ja Adeimantoksen välillä. Nämä ovat kumpikin Platonin veljiä. Molemmat ovat reippaita nuoria miehiä, jotka ovat osoittaneet miehuuttaan m.m. Megaran taistelussa (n. v. 409 e.Kr.). Kuuluen vanhaan ylimyssukuun he ovat saaneet osakseen aikansa parhaimman sivistyksen, olematta silti vallalla olevien henkisten muotisuuntien kannattajia. Päinvastoin he ovat liittyneet Sokrateeseen ja hänen opetuksiaan he haluavat kuulla. Tässäkin tilaisuudessa, Kephaloksen kodissa, he kehoittavat Sokratesta jatkamaan aloittamansa kysymyksen käsittelyä sen jälkeen kuin muut jo ovat luopuneet keskustelusta. Pienillä välihuomautuksilla, kysymyksillä ja lyhyillä vastauksilla he

kannustavat Sokratesta kehittämään aatteitaan. Glaukon on veljeksistä nuorekkaampi, hän on rakkauteen taipuva, taiteen ja musiikin harrastaja ja ottaa vielä innolla osaa nuorten elämään ja harrastuksiin. Hän antaa arvoa Sokrateen huumorille ja nauttii niistä naurettavuuksista, joita tämä näkee elämässä ympärillään. Adeimantoksen luonne on vakavampi ja syvempi ja yleensä syvällisemmät vastaväitteet tulevat hänen puoleltaan. Milloin keskustelu liikkuu syvemmissä kysymyksissä on Adeimantos yleensä toisena, milloin taas kevyempiin seikkoihin kajotaan, silloin Glaukon heittäytyy keskusteluun suuremmalla innolla.

Vuoropuhelun muoto on säilytetty läpi koko teoksen, mutta yhtä vähän kuin saattaa ajatella, että yhden iltapäivän kuluessa olisi voitu näin laajasti keskustella "Valtion" eri puolista, yhtä vähän on keskustelu säilynyt varsinaisena, todellisena vuoropuheluna loppuun asti. Ensimmäisessä kirjassa on vuoropuhelu hyvin vilkas ja eloisa. Useat henkilöt esiintyvät, vaikka ei aivan rinnan, ja väittely tulee paikoitellen suorastaan kiihkeäksi. Mitä pitemmälle joudutaan teoksessa, sitä enemmän keskustelu muuttuu Sokrateen esitykseksi, jota Glaukonin ja Adeimantoksen lyhyet repliikit vain säestävät ja vilkastuttavat. Uusilla kysymyksillä he tosin vievät keskustelua eteenpäin, mutta asiallisesti heidän osuutensa on hyvin vähäinen. Kun Platon tässäkin teoksessa, joka on hänen muita teoksiaan, "Lait" lukuunottamatta, paljon laajempi, kumminkin on säilyttänyt vuoropuhelun muodon, on se varmastikin osaltaan johtunut siitä, että yhtenäinen tieteellis-filosofinen esitys, jossa käsiteltävää kysymystä tarkastetaan eri puolilta ja jossa mahdolliset vastaväitteet myös kumotaan, ei ollut Platonille helppo saada aikaan, vaan hänelle oli luonnollista selvittää kysymyksiä draamallisemmassa muodossa, niinkuin suullisestikin tehdään. Meidän on muistaminen, että tieteellinen,

abstraktinen esitysmuoto kirjallisuudessa vasta oli muodostumassa. Platonin omassa kielenkäytössä vielä huomaa, miten vaivalloista hänen oli pukea aatteensa abstraktiseen muotoon ja miten kaukana hän vielä on täsmällisestä terminologiasta, mikä seikka ohimennen mainiten myös tuottaa vaikeuksia, kun käännöksessä halutaan antaa täsmällisiä vastineita Platonin käyttämille filosofisille ja muita käsitteitä ilmaiseville sanoille. Platon ryhtyy "Valtio"-teoksessaan käsittelemään oikeudenmukaisuuden olemusta ja teoksella tapaammekin myöhemmin toisena nimenä "Oikeudenmukaisuudesta". "Millainen on oikeudenmukainen (dikaios) mies" ja siis myös "mikä on oikeudenmukaisuus (dikaiosyne)" ovat ne kysymykset, joihin vuoropuhelu hakee vastausta. Lähtien jokapäiväisessä elämässä esiintyvistä käsityksestä, että oikeudenmukaisuus on täytetty, kun asianomainen suorittaa sen, minkä on velkaa jumalille, valtiolle, ihmisille, Sokrates kysymyksillään pakottaa vastaväittäjänsä hakemaan muita selityksiä. Sophista Thrasykhos väittää, että oikeudenmukaisuus ei ole muuta kuin vahvemman etu, sillä se, jolla kerran on valta, se säätää lait omaksi hyväkseen ja huolehtii siitä, että ne toteutetaankin, ja tästä väitteestä sukeutuu yhä vilkkaampi väittely. Kun sitten Glaukon ja Adeimantos ovat käyneet keskustelun osakumppaneiksi ja Thrasykhos vetäytyy syrjään voitettuna, joutuu "oikeudenmukaisen miehen" määrittely yhä abstraktisempiin ajatuspiireihin, kunnes Sokrates ehdottaa, että haettaisiin oikeudenmukaisuuden määrittely suuremmasta kokonaisuudesta, nimittäin valtiosta.

Tämän jälkeen seuraa Platonin suurisuuntainen arvostelu eri valtiomuodoista ja siihen liittyen ja sen lomassa hänen oman ihannevaltionsa piirteiden hahmottelu. Esitys ei kumminkaan ole aivan suoraviivainen,

vaan mutkittellee, käyden monenlaisia kysymyksiä koskettelemassa.

Platon antaa Sokrateen alkaa kuvaamalla miten yksinkertainen alkuperäinen pieni valtio on syntynyt siitä, että yksinäinen mies ei yksin kyennyt huolehtimaan omista ja perheensä tarpeista, vaan on syntynyt työnjakoa ja eri ammatteja ja näitä sitä useampia, mitä moninaisemmiksi tarpeet tulevat. Valtion elämä kumminkin pysyy yksinkertaisena, kunnes ihmiset alkavat vaatia suurempaa mukavuutta itselleen. Silloin tarvitaan enemmän kuin mitä omassa valtiossa on, syntyy sotia, ja sotilasluokkakin tulee tärkeäksi. Mutta valtion vartijoille on asetettava suuria vaatimuksia ja heidät on kasvatettava niin, että he eivät tule valtiolle vaarallisiksi, vaan päinvastoin ovat sen turvana. Siitä syystä kasvatusta on perin tärkeä, ja sen tulee tapahtua oikeassa hengessä, ettei nuorten sielua alun perin vahingoitettaisi. Tästä seuraa, että kaikki se vahingollinen, minkä oppii saduissa, myyteissä j.n.e., on poistettava, sillä on opittava, että jumalat ovat hyviä ja oikeudenmukaisia, eikä kaikkea sitä moraalisesti moitittavaa, mitä tavanomaisesti heistä kerrotaan. Lisäksi on opittava olemaan pelkäämättä kuolemaa -- siitäkin syystä on valikoitava, mitä nuoret saavat kuulla, sillä kirjallisuudessa y.m. on runsaasti kertomuksia manalan synkkyudesta ja kuoleman toivottomuudesta. Muutenkin runous on täynnään kuvauksia, joiden vaikutus nuorten herkkään mieleen on vahingollinen, kuten Homeroksen kuvaukset jumalien riidoista tai sankarien petoksista ja julmuuksista. Erityisen vahingolliseksi osoittautuu näytelmätaide, sillä siinä on mukailtava toisia ja esiinnyttävä toisena kuin on ja kukaan hyvä tai viisas mies ei voi esittää huonomman osaa. Mitä tulee musiikkiin, jolla helleeniläisessä kasvatuksessa oli perustava asema, ei Platon ole sen lempeämpi kuin runouteenkaan nähden. Siinäkin kaikki

sävellajit ja rytmit, jotka vaikuttavat kuulijaan kiihottavasti tai lamauttavasti, on ehdottomasti poistettava, jolloin jäljelle jää vain sellainen, mikä ilmaisee rohkeutta, ja sellainen, jossa uskonnollinen tunne ja hartaus ilmenee. Mutta tämä musiikki on sitä tärkeämpi kasvatuksessa, sillä musiikin vaikutus sieluun on hyvin suuri.

Yhtä tärkeä, kuin sielun kasvatus on ruumiinkin kehittäminen. Siinäkin Platon vaatii pyrittäväksi yksinkertaisuuteen ja luonnolliseen terveyteen. Omituiselta tuntuu se ankara tuomio, jonka hän antaa aikansa lääkäreistä senvuoksi, että nämä hoitavat potilaita, jotka ylellisellä ja veltolla elämällä ovat saaneet vanhemman ajan lääketieteelle outoja tauteja. Lääkärin tulee tietää, että hyvin järjestetyssä valtiossa ei ole aikaa sairastaa, ja sen mukaisesti heidän on toimittava radikaalisesti, sillä ainoastaan elinkykyinen saa jäädä elämään.

Tärkeintä kasvatuksessa on pitää sielun kasvatus ja ruumiin kehittäminen tasapainossa. Ja näin kasvatettujen joukosta parhaimmat oikeaan ikään päästyään tulevat muiden johtajiksi.

On huomattava, sanoo Platon, että kaikki ovat samaa alkuperää, mutta -- kuten on opetettava -- jumalat loivat toiset kullasta johtajiksi, toiset hopeasta vartijoiksi, toiset kuparista ja raudasta maanviljelijöiksi ja käsityöläisiksi. Mutta näiden jälkeläiset voivat kyllä olla toista metallia kuin heidän isänsä, ja silloin he joutuvat toisen ryhmään.

Tästä keskustelu siirtyy kysymykseen, onko ihannevaltion kansalainen onnellinen. Sokrates huomauttaa, että valtiolle kuuluu kokonaisuuden menestys ja onni, ja jos valtion jäsenet ovat saaneet oikean kasvatuksen, niin he toimivat tämän mukaisesti ja saavat toivonsa täytetyiksi. Siksi mitään heikkouksia ja huonouksia kasvatuksessa ei saa ilmetä.

Entä oikeudenmukaisuus? Sehän oli lähtökohtana. Niin, jos kerran valtio on täydellinen, siinä on kaikki neljä hyvettä -- viisaus, rohkeus, tervemielisyys ja oikeamielisyys. Määrittelemällä muut tulee muka viimeksimainittukin selväksi. Kolme ensimmäistä hyvettä vastaa valtion kolme luokkaa, siksi viimeinen käsittää niiden keskinäisen suhteen. Tästä seuraa selvittely, miten valtion ja yksilön hyveet vastaavat toisiaan. Keskustelun lanka kumminkin tässä katkeaa, kun kuulijat vaativat selvitystä Sokrateen ohimennen heittämään väitteeseen, että ihannevaltion vartijoilla tulee olla kaikki yhteistä, vaimot ja lapsetkin.

Vartijoiden tulee olla kuin valtion vahtikoiria ja kuten vahtikoiriakaan ei eroteta siten, että naaraat jätetään kotiin ja koiraita yksin pidetään työssä, niin ei vartijain luokassakaan sovi erottaa miehiä ja naisia, vaan molempia pitää samalla lailla käyttää valtion hyväksi, kutakin hänen kykynsä mukaan, ja naisilla on samat kyvyt kuin miehilläkin, vaikka tosin määrältään pienempinä. Kasvatuksen tulee sen takia olla molemmilla samanlaisen. Mitä tulee naisten yhteisyyteen, niin naiset tulevat asumaan ja elämään yhdessä yhteistaloissa, aivan samoin kuin miehet omalla tahollaan. Valtion puolesta tullaan järjestämään avioliittoja, joissa sopivilla keinoilla pidetään huolta siitä, että parhaimmat miehet yhdistetään paraimpiin naisiin hyvien jälkeläisten saamiseksi. Lapset taas kasvatetaan yhdessä, niin että vanhemmat eivät edes tiedä, mitkä heidän lapsensa ovat. Näin luodaan vartijaluokassa täydellinen yhteyden tunne, ja valtiollehan yhteys on parasta, eripuraisuus pahinta. Vartijaluokassa yhteys tulee vain kehoittamaan suurempaan miehuuteen, ja siihen nuoret jo lapsesta pitäen tulevat kasvamaan.

Tällaisen valtion aikaansaaminen on -- sen Platon antaa Sokrateen myöntää -- erinomaisen vaikeata, mutta eihän ihannekuva ole siitä syystä huonompi, ettei sen vastinetta

löydä todellisuudessa. Mitä tuohon kuviteltuun valtioon tulee, niin sitä päästään lähemmäksi, kun vain kuninkaas ovat filosofeja tai filosofit kuninkaita, mutta sitä ennen eivät valtiot vapaudu heikkouksistaan. Taidokkaalla vertauksella rakastaviin Sokrates kuvailee millaisia filosofit, nimittäin todelliset filosofit ovat. Ne rakastavat totuuden tuntemista ja vihaavat vääryyttä, ne ovat kaiken ajan ja kaiken olemassa olon tarkastajia ja heidän mietiskelynsä suuruudessa ihmiselämä ei merkitse heille mitään eikä kuolema ole peloittava. Tosin kyllä ei filosofeille anneta heille kuuluvaa arvoa, mutta se johtuu siitä, että todella filosofiset luonteet turmelee helposti heidän ympäristönsä, ja valefilosofit pääsevät pinnalle rehentelemään. Missään olemassa olevassa valtiossa ei ole tilaa filosofeille, mutta Platonin kuvittelemassa valtiossa on heille johtajapaikka omiaan. Sitä varten on kumminkin osattava oppia filosofiaa. Siinä ei siihenastinen tapa ole oikea, vaan kasvatuksen on alettava ruumiin harjoituksista, sitten hengen harjoitukset seuraavat ja vasta lopuksi, kun toimelias elämä on ohi, on antauduttava filosofiaan.

Filosofeiksi kehittyäkseen on kasvatettavien pyrittävä tutustumaan hyvän ideaan. Mutta siihen päästäkseen on vartijain läpikäytävä pitkä kasvatus. Tietoa nimittäin on neljää lajia: on näkyvä piiri, jonka yläosassa on luonnon ja taiteen tuotteet, alaosassa varjoja ja kuvaimia, ja on käsitepiiri, jossa on kaksi osaa, toinen matemaattinen, jossa kaikki loogillisesti johdetaan, toinen taas, jossa järki käyttää päätelmiä noustakseen hyvän ideaan. Näitä piirejä vastaa neljä kykyä: ylimpänä puhdas järki, toisena toimiva järki, kolmantena usko ja neljäntenä varjojen käsittäminen.

Selvittääkseen miten perinpohjainen muutos tapahtuu sille, joka antautuu tosi tietoa etsimään, Platon kuvailee, miten pimeässä luolassa istuu joukko henkilöitä kahlehdittuina siten, että kasvot ovat luolan peräseinään

päin. Heidän takanaan palaa tuli ja tulen ja heidän välillään on muurin takana tie. Ne, jotka kulkevat tietä pitkin, näkyvät varjokuvina luolan peräseinällä ja näitä katsojat pitävät todellisuutena paremman tiedon puutteessa. Jos joku päästetään kääntymään, häikäisee valo ensin hänet, mutta hän perehtyy vähitellen siihen ja todellisuuteen. Kun hän sitten luolassa istuville koettaa selittää, mitä todellisuus on, eivät ne häntä mitenkään usko. Näin on myöskin sen laita, joka todellista totuutta etsii ja löytää ja siten kohooa ideain tuntemukseen. Mutta tämä kasvatus on annettava johtajille uudessa valtiossa ja filosofian kautta se voidaan antaa. Tämän kasvatuksen tulee alkaa matematiikalla, geometrialla ja astronomialla, sillä se on puhtainta abstraktista tiedettä, josta kumminkin samalla voi olla hyötyä jokapäiväisessä elämässä. Mutta tästä nousee dialektiikkaan, kykyyn vetää johtopäätelmiä, ja tämä vasta on tärkeintä filosofisesti kasvatetulle uuden valtion johtajalle, jonka tulee käsittää todellisen hyvän idea. Asteittain vartijat ja johtajat kehitetään ja samalla vain ne, jotka ovat kehityskykyiset korkeammalle, otetaan aina seuraavalle asteelle.

Näin esitettyään millaisen kuvitellun ihannevaltion tulisi olla, palaa Platon aikaisempaan mainintaan, että tätä valtiota vastasi eräs yksilötyyppi, joka oli hyvä, ja että alempia valtion muotoja oli neljä, joita vastasi neljä yksilötyyppiä. Valtiotyypit ovat timokratia, harvainvalta, kansanvalta ja tyrannivalta, alin tyypeistä. Nämä valtiotyypit kasvavat toinen toisestaan, siten että täydellisestä valtiosta ensin muodostuu timokratia ja tästä seuraavat. Ei näet täydellinenkään valtio ole pysyvä, vaan kohtalon laki on, että sekin turmeltuu, kun ei oikeita mittoja osata noudattaa -- tähän Platon liittää paljon keskustelua aiheuttaneen numero- ja mittakaavan, jota monella tavalla on koeteltu selittää, vaikka huonolla

menestyksellä. Seuraavat valtiotyypit kehittyvät edeltäjistään liiallisen yksipuolisuuden aiheuttaman vastavaikutuksen takia, ja samalla lailla myös yksilötyypit, jotka vastaavat eri valtiotyyppejä, muodostuvat edellisen sukupolven liian yksipuolisuuden vuoksi. Platonin esitys valtiomuotojen kehityksestä on aivan teoreettinen, se ei ollenkaan vastaa helleeniläisten valtiomuotojen historiaa, mutta eri tyypeille ominaisten piirteiden tarkka kaavailu antaa niistä elävän, jos kohta kieltämättä yksipuolisesti liioitellun kuvan. Kuvaavista piirteistä rikkain on kansanvaltaisen valtion esitys, jossa Platonin oma kotoinen valtio, Ateena, on joutunut olemaan mallina. Mutta vaikka kuva kansanvaltaisesta valtiosta lähentelee irvikuvaa, on Platon säästänyt voimakkaimmat värinsä tyrannivallan kuvailuun. Myöskin yksilöissä tapahtuva siirtyminen luonnetyypistä toiseen on mielivaltaisen, vaikka kieltämättä siinäkin on erittäin hyvin havaittuja piirteitä, joilla luonteet tehdään kuulijalle eläväksi.

Kun näin luonnetyypit on selvitetty valtiotyyppien mukaisesti Platon erittelee nautinnon eri puolia osoittaakseen lopuksi, että paras ja oikeudenmukaisin mies on samalla onnellisin. Kokemus vain voi tehdä selväksi eri nautintojen arvon ja ainoastaan filosofi, joka kuten muutkin nuoruudessaan on kokenut alempia nautintoja, mutta sitten tiedon karttuessa on oppinut tuntemaan korkeampia, hengen, nautintoja, ainoastaan hän kykenee kaikkia arvioimaan niiden oikean mittapuun mukaan. Samalla Platon osoittaa, miten nautintona ja tuskana voidaan määrätystä lähtökohdasta lähtien pitää sellaista, joka toisesta näkökohdasta ei voi tuntua nautinnolta. -- Tähän liittyy matemaattinen laskelma siitä, miten paljon onnellisempi kuningasmainen mies on kuin tyrannimainen, sillä nämä tyyppihän ovat kauimpana toisistaan. Luku 729, joka tämän ilmaisee, on 9 kuutio, mikä luku on saatu

laskemalla eri tyyppien etäisyyttä toisistaan, ja 729 vastaa melkein täsmälleen vuoden päivien ja öitten lukua (730), mikä seikka ehkä tässä on tärkein:

Sokrates kuvaa, miten ihminen on kokoonpantu ikäänkuin siinä saman nahan alla olisi kätkettynä monipäinen hirviö, jalopeura ja ihminen.

Oikeudenmukainen mies vahvistaa ihmistä ja jalopeuraakin pitääkseen hirviötä alallaan ja heikontaakseen sitä; epäoikeudenmukainen mies päinvastoin antaa hirviön varttua muiden kustannuksella. Ulkonaisesti hän voi menestyä, mutta todellisuudessa hän ei sitä tee. Mutta oikeudenmukainen mies ja filosofi toimii niin, että jos hänestä ei olisikaan valtiomieheksi kotimaassaan, niin hän kelpaa kansalaiseksi ihannevaltiossa, jolla ei ole paikkaa maan päällä -- Platon siis ei teoksensa loppuosassa puhu ihannevaltiosta realiteettina samalla luottamuksella kuin aikaisemmin. Mutta se vastaa valtion ideaa ja on siksi korkeammassa mielessä todellisuus.

Viimeisen kirjan alussa Platon uudestaan käy käsittelemään kysymystä runouden ja taiteen olemassaolon oikeudesta. Hän on jo kerran tuominnut sen karkotettavaksi ihannevaltiosta. Tässä hän perusteellisemmin todistaa langettavan tuomionsa. Ensinnäkin taide mukailee, ja kun sekään, jonka mukaan esim. maalari laatii kuvan, ei ole varsinaista todellisuutta, sillä sitähan ovat vain kaikkien esineiden ideat, niin taide on sitäkin kauempana todellisuudesta. Pelkkä jäljentäminen ei taaskaan ole mitään hyväksyttävää. Sitten tulee kysyttäväksi, mitä taide vaikuttaa. Mitään todellista, elämässä tarpeellista ei voi oppia Homerokselta tai muilta runoilijoilta. Sitä vastoin ne pyrkivät herättämään erilaisia tunteita, joihin heidän johdollaan antaudutaan, vaikka samat henkilöt eivät suinkaan pitäisi oikeana antautua niiden valtaan ja ilmaista niitä, jos ne koskisivat heitä

itseään. Siinäkin siis taide vie väärään, pois oikeasta ja hyvästä.

Platon jatkaa kuvaustaan siitä, miten oikeudenmukainen saa palkintonsa. Hän katsoo voivansa todistaa, että sielu on kuolematon, sillä mitkään ulkonaiset seikat eivät voi sitä tappaa, kuten ruumiin laita on. Sen mitä kuolematon sielu saa ruumiin kuoleman jälkeen kokea, sen kuvailemiseksi Platon turvautuu suurpiirteiseen näkyyn. Hän kertoo, mitä muka Er, Armenioksen poika, oli kertonut oltuaan 12 vuorokautta kuolleena ja herättyään jälleen henkiin. Valtavassa kuvassa hän näyttää meille maailmankeskuksen, johon vainajat tulevat mennäkseen ansionsa mukaan ylä- tai alamaailmaan ja jonne ne jälleen tuhannen vuoden kuluttua palaavat, saadakseen kohtalottarien edessä valita uuden elämänsä kohtalon. Valinnan vapaus on täydellinen, mutta ainoastaan filosofi osaa valita oikein. Tähän mielikuvituksen elävöittämään kuvaan kaukana loogillisen filosofian mailta "Valtio" päättyy.

"Valtio" on tavanomaisesti jaettu kymmeneen suunnilleen yhtä laajaan kirjaan. Tämä jako on kumminkin todennäköisimmin myöhempää syntyä eikä Platonin alkuperäinen. Luonnollisimmin teos jakaantuu viiteen osaan: 1)

I kirja ja puolet II kirjasta, jotka muodostavat selvän johdannon; 2)

II kirjan loppuosa sekä III ja IV kirja, joiden esitys koskee ensimmäistä valtiota ja ensimmäistä opetusta; 3) V-VII kirja, joissa ihannevaltio kuvaillaan; 4) VIII ja IX, joiden sisältönä on erityyppisten valtioiden ja näitä tyyppejä vastaavien ihmisyksilöiden sarja ja 5) X kirja, jonka kohteena ensinnä on filosofian ja runouden keskinäisen suhteen perusteellisempi selvittely ja lopuksi Platon suurenmoisessa näyssä kuvailee elämän ikuisuutta ja sielujen iankaikkista kiertokulkua.

Useassa kohdassa "Valtion" rakenne ei tunnu täysin yhtenäiseltä ja monet tutkijat ovat koettaneet osoittaa, miten teos aste asteelta on muodostunut. Selvimpiä esimerkkejä siitä, että teos ei ole yhdellä valamalla valmiiksi valettu, on ristiriita, joka on olemassa III kirjan 410 C ja seur. sekä VII kirjan 521 E välillä, Platon kun edellisessä kohdassa nimenomaan panee painoa siihen, että voimistelua kasvatuksen toisena pääkeinona on käytettävä sielun kehittämisen vuoksi ja taas jälkimmäisessä viittaa siihen, että voimistelu vain kohdistuu syntyvään ja häviävään, siis ruumiiseen. Mutta vaikkapa tällaisia ristiriitaisuuksia voi todeta, ja vaikka eräänlainen perusaiheen siirtyminen teoksen alkupuolelta sen loppuun päin on havaittavissa, ei teos kokonaisuutena siitä kärsi. Ainoastaan kymmenes kirja tuntuu jotenkin irrallisesti liittyvän muuhun, siinä kun Platon uudelleen käy selvittämään runouden hyödyttömyyttä, jopa vahingollisuuttakin, tehtyään jo aikaisemmin välinsä siihen selviksi. "Valtiossa" voi myös kuvaus haudantakaisesta elämästä ja sielujen kiertokulusta tuntua vieraalta ja asiaankuulumattomalta lisältä.

Platonin dialogien syntymäajan määrittäminen on aina vaikeata, ja erilaiset mielipiteet törmäävät siinä vastakkain. Sokrates niissä esiintyy keskeisenä päähenkilönä, mutta todennäköisintä on, että kaikki dialogit sittenkin ovat saaneet kirjallisen muotonsa vasta v:n 399 e.Kr., Sokrateen kuolinvuoden, jälkeen. Monella tavoin on koetettu löytää sellaisia kriterioita, joiden avulla dialogien absoluuttinen ja relatiivinen kronologia olisi määrittävissä, mutta jos jälkimmäisen suhteen suurin piirtein katsottuna ehkä on päästy tyydyttäviin tuloksiin, on edellinen kronologia vielä nytkin kovin epävarma. Tässä suhteessa ei "Valtio" muodosta minkäänlaista poikkeusta. Mainittiin, ettei se ole syntynyt yhdellä valamalla, vaan että sen eri osat ilmeisesti

ovat luodut pitemmän ajan kuluessa erilaisissa olosuhteissa. Aivan tarkasti sen syntymäaikaakin niin muodoin ei voidakaan määrätä, mutta eräiden sisäisten ja ulkonaisten seikkain nojalla löydetään kumminkin joitakin verraten varmoja ajanmääräyksiä. Platonin aatemaailman yleinen kehitys kautta dialogien, joka suurin piirtein on todettavissa, asettaa "Valtion" ajallisestikin varsin keskeiseen asemaan. Samaten sen rakenne, jossa vuoropuhelun muoto suurelta osalta vain vaivoin on säilynyt ja sisällös pyrkii rikkomaan dialogin kehykset, pakottaa sijoittamaan sen myöhemmäksi kuin useimmat varsinaisista, draamallisesti eloisaan muotoon rakennetuista vuoropuheluista. Mitä "Valtion" absoluutiseen syntymäaikaan tulee, on katsottu, että VI 499 B sanat "taikka sitten nykyisten valtioiden ja kuninkaiden poikiin -- -- -- syntyy aito filosofian aito rakkaus" sisältävät viittauksen Platonin toiveisiin, että Dionysios nuoremmasta, joka peri isänsä vallan Sisiliassa, tulisi sellainen filosofi-kuningas tai kuningas-filosofi. Jo matkallaan Sisiliaan v. 367 Platonille kävi selväksi, ettei saattanut odottaa näiden toiveiden toteutumista, ja kun hän viimeisen kerran v. 361 kävi Sisiliassa koettamassa välittää sovintoa Dionysioksen ja tämän isän langon, Platonin suosijan ja ystävän Dionin välillä, oli hänen henkensä kaupalla päästävä pelastumaan. Jos siis VI 449 B sisältää viittauksen Dionysiokseen, olisi "Valtio" tai ainakin tämä osa siitä seipitetty ennen v. 367, ja tämä tuntuukin varsin uskottavalta.

"Valtiossa" me tapaamme Platonin luomisvoiman täydessä kukoistuksessaan. Hänen suurpiirteiset kuvauksensa siitä, millainen helleeniläisen ihannevaltion tulisi olla, on hänen oman mielikuvituksensa ja hänen loogillisen ajattelunsa loistava yhteistuote. Tästä huolimatta on ollut aivan luonnollista, että on koetettu päästä selville siitä, mistä hän on saanut aatteensa tai ainakin lähtökohtia

niille. Eihän voi olla epäilyksiä siitä, että kyllästymisen Ateenan poliittisiin oloihin on tässäkin antanut Platonille syyn harkita, miten niistä pääsisi ja mikä olisi paras ratkaisu valtion järjestelmän tuottamille pulmille. Ateenan vanhoilliset, ylimysmieliset piirit yleensä -- ja niihin Platon syntyperältään kuului -- näkivät Spartassa kadehdittavan onnellisen valtion, jonka vanhan tavan pyhittämät laitokset muodostivat valoisan kuvan, johon verrattuna Ateena näytti sitäkin pimeämmältä. Platonkin on ihannevaltioonsa sovittanut runsaasti Spartasta ottamiaan piirteitä. Sellaisia ovat esim. vartijaluokan eristys ja tarkka kasvatus, yhteisomaisuus, vieläpä on naisten ja lasten yhteisyyteen tavattavissa lähtökohtia Spartasta, sillä naisten yhteisyys, eihän silläkään pyritä muuhun kuin että valtio hankkisi itselleen niin hyvärotuisen johtajaluokan kuin mahdollista, ja tätä samaa jo Spartan lait pyrkivät aikaansaamaan samaan suuntaan viittaavilla määräyksillä. Toiselta puolen juuri johtaja-aineksen valinnassa on myös jyrkkiä eroavaisuuksia Spartasta. Vaatimus, että filosofien oli hallittava, ja että sitä seikkaa silmällä pitäen on suoritettava korkein valinta ja parhaimman aineksen kasvatus, oli aivan vierasta kaikelle, mitä Spartan oloista tiedetään.

Platonin taipumus lukumystiikkaan ja merkillisiin laskelmiin, ja hänen yrityksensä "Valtiossa" esittää maailmanrakenne, jopa ihmisten keskinäiset suhteetkin perustuviksi määrättyihin lukusuhteisiin, tuntuu hyvin ihmeelliseltä. Tuskin voi olla epäilyksiä siitä, että Platonin tutustuminen Pythagoraan ja hänen koulukuntansa oppeihin, mikä tapahtui hänen ensimmäisellä Sisilian-matkallaan n. v.n 390 paikkeilla, ilmenee tässä. Filosofien johtaja-asemassa voi olla pythagoralaista vaikutusta ja samoin "Valtion" 10. kirjassa oleva kuvaus ihmissielun kuolemattomuudesta ja vaelluksista sekä sen

puhdistuksesta tai rankaisemisesta manalassa sisältää selvästi pythagoralaisia piirteitä. Tämän lisäksi juuri 10. kirjan loppu, joka tosin tuntuu siltä kuin Platon runoilijan mielikuvituksella ja kuvausvoimalla olisi luonut sellaiset kuvaukset kuin maailman navasta, kiertävistä kehistä ja kehien yhteissoinnusta, kumminkin samalla kertaa vaikuttaa, ikäänkuin siinä olisi sulatettu yhteen myös itämaisia myyttillisiä ja satupiirteitä. Tämä on kumminkin pikemmin vain ylimalkainen vaikutelma, sillä yksityiskohtaisempikaan erittely ei ole ainakaan tyydyttävällä tavalla voinut osoittaa varmoja lähteitä, joista Platon olisi ottanut aineksia kuvaukseensa.

Miten näiden seikkojen laita lieneekään, niin siitä huolimatta, että voikin todeta Platonin saaneen muualta vaikutuksia ja käyttäneen niitä "Valtio"-teoksessaan, nämä kumminkin muodostavat vain vähäisen osan teoksen aatesisällyksestä. Kokonaisuutena se on Platonin hengen luoma ja sellaisenaan se sisältää aatteita, joiden kantovoima on ulottunut kauas yli hänen oman aikansa ja jotka edelleen eivät jätä tarkkaavaa lukijaa välinpitämättömäksi.

Suomennosta ja siihen liittyviä selityksiä varten on ensi sijassa käytetty seuraavia teoksia.

Plato, The Republic. Edited by J. Adam. 1-2. Cambridge 1902.

Plato, Dialogi selecti. Recensuit Godofredus Stallbaum. III. 1-2. Gotha 1829-1830.

Plato, The Republic. Translated in English by Benjamin Jowett. 1-2. 3rd. Ed. Oxford 1908.

Wilamowitz-Moellendorff (U. von), Platon. 1-2. 2 Aufl. Berlin 1920.

Ast (Fr.), Lexicon Platonicum sive vocum Platoniarum index. 1-3. 2 Aufl. Berlin 1908.

Høffding (H.), Platons Bøger om Staten. Analyse og Karakteristik. (Det kgl. danske Vidensk. Selskab. Filosofiske Meddelelser 115) København 1924.

Suomennoksessa ja selityksissä olevien ennen suomentamattomien runomittaisten sitaattien suomenkielisestä asusta on suomentaja kiitollisuuden velassa professori O. Manniselle, joka hyvántahtoisesti asetti erinomaisen kykynsä suomentajan käytettäväksi.

Tekstin vieressä oleva numerointi, johon myös selityksissä viitataan, johtuu H. Stephanuksen Pariisissa v. 1578 ilmestyneestä Platonin teosten painoksesta. Tapana on siteerata Platonin teoksia tämän painoksen sivu- ja palsta-numeroinnin mukaan, siksi se on yleisesti säilytetty myöhemmissä painoksissa, niin tässäkin, vaikka sillä näissä ei enää ole mitään tekemistä sivu-numeroinnin kanssa.

Ensimmäinen kirja

1. Eilen olin yhdessä Aristonin pojan Glaukonin¹ kanssa mennyt alas Peiraieukseen jumalatarta² palvomaan; halusinpa myöskin katsella, millä tavoin juhlanviettoa aiottiin panna toimeen; juhla oli näet tällöin vietettävä ensimmäistä kertaa. Ja minusta paikkakuntalaisten juhlakulkue oli komea, eikä ollut vähemmin komea sekään kulkue, minkä thraakialaiset panivat toimeen. Palvottuamme ja katseltuamme juhlamenoja läksimme paluumatkalle kaupunkiin päin. Mutta juuri kun ryhdyimme taivaltamaan kotiinpäin, huomasi meidät matkan päästä Polemarkhos, Kephaloksen poika, ja käski orjansa juosta ja pyytää meitä häntä odottamaan. Ja poika tuli ja nykäisi minua takaa vaippani liepeestä³ ja sanoi:

-- Polemarkhos pyytää teitä odottamaan.

Ja minä käännysin ja kysyin, missä Polemarkhos oli.

-- Kas tuossa, hän vastasi; -- hän astuu tänne tuolta takaa; odottakaahan.

-- No odotetaan vain, Glaukon sanoi.

Ja hetken päästä Polemarkhos saapui luoksemme ja hänen kanssaan Adeimantos, Glaukonin veli, ja Nikeratos, Nikiaan poika, ja jotkut muut, tullen nähtävästi juhlakulkueelta. Ja Polemarkhos sanoi:

-- Näyttää siltä, Sokrates, kuin olisitte paluumatkalla kaupunkiin.

-- Oikein arvattu, vastasin.

-- Näetkös meitä, hän kysyi, -- kuinka monta meitä on?

-- Kuinkas muuten?

-- No niin, hän vastasi, -- teidän on nyt joko voitettava tämä joukko, tai jäätävä tänne.

-- Eiköhän kuitenkin ole jäljellä vielä yksi vaihtoehto, minä sanoin, -- nimittäin se, että voimme saada teidät taivutetuiksi meitä päästämään?

-- Entä voitteko, hän kysyi, -- saada meidät siihen taivutetuiksi siinäkin tapauksessa, ettemme teitä kuuntelekaan?

-- Emmehän sitä silloin voi, Glaukon vastasi.

-- No olkaahan varmat siitä, ettemme teitä kuuntele. Ja Adeimantos virkkoi: Ettekö siis tiedäkään, että illalla on ratsastajain soihtukilpailu jumalattaren kunniaksi?

-- Vai ratsastajain? minä sanoin; -- sehän on uutta. Tulevatko siis ojentamaan toinen toiselleen tulisoihdut ratsastaessaan hevosen selässä, vai kuinka tarkoitat?

-- Juuri niin, Polemarkhos vastasi. -- Ja lisäksi pannaan toimeen yöjuhla, jota kannattaa katsella. Aiomme siis illallisen jälkeen nousta ja mennä ulos; katsellaan yöjuhlaa, tavataan siellä useita nuoria ja jutellaan. Jääkää siis tänne älkääkään tehkö toisin!

Ja silloin Glaukon sanoi: -- Näyttääpä siltä, kuin meidän täytyisi jäädä.

-- No, jos se on ajatuksesi, minä sanoin, -- niin on niin tehtävä.

2. Mentiin siis Polemarkhoksen kotiin. Siellä tapasimme Lysiaan ja Euthydemoksen, Polemarkhoksen veljet, ja lisäksi kalkhedonilaisen Thrasy-makhoksen, paianialaisen Kharmantideen sekä Aristonymoksen pojan Kleitophonin. Olipa siellä myöskin Polemarkhoksen isä Kephalos. Ja hän näytti minusta kovin iäkkäältä; olikin pitkä aika siitä, kun olin hänet nähnyt. Hän istui seppelpäänä tuolilla, nojaten jonkinmoiseen istuimella olevaan päänalukseen; hän oli näet äsken suorittanut pihalla uhrin. Kävimme istumaan

hänen vierellensä; siellä oli näet muutamia tuoleja kehässä. Heti minut nähdessään Kephalos tervehti minua ja lausui:

-- Etpä usein käy meillä, Sokrates, kun tulet Peiraieukseen; mutta se sinun kuitenkin pitäisi tehdä. Jos näet minä olisin vielä voimissani, niin että helposti voisin käydä kaupungissa, niin sinun ei tarvitsisi tulla tänne, vaan me kävisimme sinun luonasi; mutta nyt sinun tulee käydä täällä useammin. Sinun tulee näet tyystin tietää, että samassa määrässä kuin muut, ruumiilliset nautinnot kuihtuvat pois, samassa määrässä kasvaa, ainakin minussa, pakinoimisen halu ja huvi. Tee siis näin: seurustele näiden nuorten kanssa ja käy täällä meillä niinkuin ystävien, vieläpä hyvin läheisten, luona ainakin.

-- Totta tosiaan, Kephalos, vastasin, -- juttelen hyvin mielelläni oikein iäkkäiden vanhusten kanssa. Hehän ovat niin sanoakseni ennen meitä kulkeneet taipaleen, joka kaiketi meidänkin on kuljettava, ja siksi meidän on mielestäni tiedusteltava heiltä, mimmoinen se taival on, onko se epätasainen ja vaikea kulkea, vai helppo ja mukava. Niinpä halusta kysyisin sinultakin, miltä se sinusta tuntuu, sinä kun jo olet siinä iässä, jonka runoilijat sanovat vanhuuden kynnykseksi,⁴ -- onko se vaikea elämän jakso, vai mimmoiseksi sen arvostelet?

3. -- Minä sanon sinulle, Sokrates, kautta Zeuksen, hän vastasi, -- mimmoinen se minusta tuntuu olevan. Meitä näet yhtyy usein muutamia melkein samanikäisiä miehiä, noudattaen vanhaa tunnettua sananpartta.⁵ Ja kun tullaan yhteen, voivattelevat useimmat meistä, kaivaten nuoruuden iloja ja muistellen lemmennautintoja ja juominkeja ja kemuja ja muuta senkaltaista, ja tuskittelevat sitä, että heiltä on muka suuria riistetty: muinoin he muka elivät onnellista elämää, mutta nyt eivät edes elä. Vaikeroivatpa muutamat sitäkin, että heidän omaisensa kohtelevat vanhuutta ylenkatseella, ja ruikuttelevat sentähden

vanhuudesta ja kaikista niistä vastuksista, jotka se heille tuottaa. Mutta minun mielestäni, Sokrates, he eivät kohdista valituksiaan oikeaan syyhyn. Sillä jos syy olisi vanhuudessa, niin olisi minullakin ja kaikilla muilla, jotka ovat päässeet tähän ikään, ollut samat kokemukset. Mutta minäpä olen jo tavannut muitakin, joiden ei ole käynyt tuolla tavoin; ja olenpa kerran ollut runoilija Sophokleen seurassa, kun joku kysyi häneltä: "Mimmoinen on laitasi, Sophokles, lemmen nautintoihin nähden? Vieläkö niihin pystyt?" "Vaiti siitä, hyvä ihminen", hän vastasi; "oikein ilokseni olen siitä vapautunut, ikäänkuin raivoisan ja julman isännän vallasta". Minusta hän silloin tuntui puhuvan oikein, ja olenpa nytkin samaa mieltä. Sillä vanhalla iällä pääsemme sellaisilta kerrassaan suureen rauhaan ja vapauteen; kun näet nuo himot lakkaavat jännityksestään ja hellittävät otteensa, niin silloin tuo Sophokleen lausunto kaikin puolin toteutuu: ollaan vapautetut perin monilukuisten raivoisain sortajain vallasta. Mutta niin hyvin nämä valitukset kuin varsinkin ne, joita lausutaan omaisten kohtelusta, johtuvat yhdestä ja samasta syystä; mutta tämä ei ole vanhuudessa, Sokrates, vaan ihmisten omassa luonteenlaadussa. Jos näet ovat sävyisät ja sopuisat, niin ei vanhuuskaan ole kovin kiusallinen; jolleivät, niin sellaiselle, oi Sokrates, käy niin hyvin vanhuus kuin nuoruus hankalaksi.

4. Ihastuin kuullessani hänen puhuvan tällä tavoin, ja toivoen, että hän vielä puhuisi enemmän, koetin häntä yllyttää ja sanoin:

-- Kephalos hyvä, luulen, että useimmat eivät yhdy sinuun, kun puhut näin, vaan arvelevat sinun kantavan vanhuuden taakkaa helposti siksi, että sinulla on runsaasti varoja, eikä luonteenlaatusi vuoksi; he näet sanovat rikkailla olevan paljon lohdutusaiheita.

-- Totta puhut, hän sanoi; -- he kyllä eivät yhdy minuun. Ja onhan heidän väitteessään jonkin verran perää, vaikk'ei niin paljon kuin luulevat. Mutta paikkansa pitää Themistokleen tunnettu lausunto: kun näet tuo seripholainen⁶ soimasi häntä ja väitti hänen olevan suuressa maineessa kotivaltionsa vuoksi eikä oman itsensä tähden, vastasi Themistokles, ettei hän olisi tullut kuuluisaksi, jos olisi ollut seripholainen, eikä taas tuo toinen, vaikka olisikin ollut ateenalainen. Soveltuupa tuo sana hyvin niihinkin, jotka eivät ole rikkaita ja joista vanhuus tuntuu tuskalliselta: toiselta puolen ei liene mielevän miehen niinkään helppo kantaa vanhuuden taakkaa, jos hän on köyhä, eikä toiselta puolen se, joka ei ole mielevä, voine koskaan päästä sisäiseen tyytymykseen, vaikka onkin saavuttanut rikkauden.

-- Onko, Kephalos, kysyin, -- omaisuutesi suuremmalta osaltaan perintöä vai omaa hankkimaasi?

-- Kysyt, kuinka paljon olen itse hankkinut, Sokrates? Varojen hankkijana olen niin sanoakseni isoisäni ja isäni keskivälillä.

Isoisäni ja kaimani oli perinyt jotensakin yhtä suuren omaisuuden kuin se, mikä minulla nyt on, ja kartutti sen moninkertaiseksi; isäni Lysanias taas sai sen hupenemaan vielä pienemmäksi kuin nykyinen omaisuuteni on; minä taas olen tyytyväinen, jos en jätä sitä pojilleni pienempänä, vaan hiukan suurempana kuin minkä itse sain periä.

-- Syy, minkätähden kysyin, on se, sanoin, -- että minusta tuntuu siltä, kuin eivät rahat olisi sinulle kovinkaan rakkaat. Mutta sellainen on enimmäkseen niiden laita, jotka eivät ole itse hankkineet varojansa; ne taas, jotka itse ovat ne hankkineet, rakastavat niitä kahta vertaa enemmän kuin muut. Niinkuin näet runoilijat rakastavat omia runoelmiaan ja isät lapsiaan, niin nekin, jotka itse ovat hankkineet itselleen varoja, pitävät omaisuuttansa suuressa arvossa,

sentähden että se on heidän oma aikaansaannoksensa, ja lisäksi, niinkuin muutkin, hyödyn vuoksi. Sentähdenpä on ikävä seurustellakin heidän kanssaan, he kun eivät tahdo antaa arvoa millekään muulle kuin rikkaudelle.

-- Totta puhut, hän sanoi.

5. -- Niinpä niin, minä virkoin. -- Mutta ilmoitahan minulle vielä eräs asia: Mikä on mielestäsi paras etu, minkä suurten varojen omistaminen on sinulle tuottanut?

-- Kun sen sanon, hän vastasi, -- niin ei monikaan taida minua uskoa. Sinun tulee näet tietää, Sokrates, että kun ihmistä lähenee se ajatus, että hänen on kuoltava, niin häneen hiipii pelko ja huoli asioista, jotka eivät ennen ole häntä huolestuttaneet. Ne tarinat näet, joita kerrotaan Hadeen seikoista, että nimittäin sen, joka täällä on tehnyt väärin, on siellä kärsittävä rangaistusta, -- tarinat, joille siihen asti on naurettu, nepä nyt kiduttavat hänen sieluansa epäilyllä, eikö niissä sentään saata olla perää. Ja samalla hän itse puolestaan, joko vanhuudenheikkouden vuoksi taikka siksi, että hän jo on sikäläistä oloa lähempänä, näkee sen entistä selvemmin edessään. Sentähden hänet täyttää epäily ja pelko, ja hän tekee tiliä itsensä kanssa ja tarkastaa, onko hän tehnyt kellekään mitään vääryyttä. Se ihminen siis, joka elämästään löytää paljon pahoja töitä, herää lasten tavoin ehtimiseen pelästyneenä unesta ja elää pahoissa aavistuksissa. Sillä taas, jolla ei ole omallatunnollaan mitään vääryyttä, on alati luonaan vanhuuden hoivaajana suloinen ja hyvä toivo, niinkuin Pindaroskin sanoo. Viehättävä on näet tämä hänen sanansa, että, ken on viettänyt kaiken elämänsä vanhurskaudessa ja puhtaudessa, "hänellä on saattajanaan sydäntä virvoittava vanhuuden hoivaaja, suloinen toivo, joka enemmän kuin mikään muu hillitsee kuolevaisten levotonta mieltä".⁷ Tämä on kerrassaan ihmeen hyvästi sanottu. Tähän asiaan nähden siis minä puolestani katson varallisuuden sangen

suuriarvoiseksi, mutta ei suinkaan jokaiselle, vaan ainoastaan mielevälle miehelle. Varallisuus näet on suureksi avuksi siihen, ettemme vasten tahtoammekaan joudu ketään pettämään tai puijaamaan ja ettei meidän tarvitse mennä tuonne [Hadeeseen] pelokkaina, siksi että olemme jumalalle velkaa joitakin uhreja tai ihmiselle rahoja. Onpa siitä monta muutakin etua; mutta varsinkin olisin, asian kaikkia eri puolia verratessani, sitä mieltä, Sokrates, että rikkaus on järkevälle miehelle suurimmaksi eduksi juuri tätä varten.

-- Kerrassaan mainiosti puhuttu, Kephalos, minä sanoin. -
- Vaan tuleeko meidän sanoa, että itse tämä ominaisuus, oikeamielisyys,⁸ on yksinkertaisesti siinä, että puhumme totta ja maksamme takaisin sen, minkä ehkä olemme saaneet vastaanottaa toiselta, vai onko tämä sama menettely toisinaan oikeudenmukainen, toisinaan väärä? Tarkoitan esimerkiksi tällöistä tapausta: jos joku on saanut ystävältä huostaansa aseita ystävän ollessa täydessä järjessään, ja sama ystävä sitten jouduttuaan raivohulluksi vaatii ne takaisin, niin jokainen kaiketi sanonee, ettei senlaatuista kapineita saa antaa takaisin ja ettei se, joka antaa ne takaisin, ole oikeamielinen, yhtä vähän kuin jos hän tahtoo sellaisessa tilassa olevalle puhua kaikin puolin totta.

-- Olet oikeassa, hän sanoi.

-- Ei siis oikeamielisyyden määritelmäksi riitä tämä: että puhutaan totta ja annetaan takaisin, mitä on toiselta saatu.

-- Onpa kyllä, Sokrates, virkkoi puheeseen tarttuen Polemarkhos, -- jos näet on uskottava Simonidesta.⁹

-- Niinpä tietenkin, Kephalos sanoi; -- ja jätänpä keskustelun teidän huostaanne; minun on näet jo huolehdittava uhristani.

-- Kaiketi siis, Polemarkhos sanoi, -- kaiketi siis minä Polemarkhos saan periä sinun osasi?

-- Aivan niin, hän sanoi naurahtaen; ja samassa hän meni uhria toimittamaan.

6. -- Sanohan siis, sinä keskustelun perijä, virkoin, -- mikä se Simonideen lausunto on, jossa hän, kuten väität, puhuu oikeamielisyydestä oikein?

-- Se, hän vastasi, -- että on oikeudenmukaista maksaa kullekin se, mikä hänelle ollaan velkaa; siinä hän ainakin minun mielestäni on oikeassa.

-- Niinpä niin, minä vastasin; -- Simonidesta ei hevin voi olla uskomatta; olihan hän viisas ja jumalankaltainen mies; mutta mitä hän niillä sanoillaan tarkoittaa, sen sinä, Polemarkhos, kaiketi tiedät, mutta minä en. Onhan näet ilmeistä, ettei hän tarkoita sitä, jota äsken mainitsimme, sitä nimittäin, että kun joku on uskonut jonkin tavaran jonkun huostaan, tämän tulee antaa se hänelle takaisin, vaikkakin mies sitä takaisin vaatiessaan ei ole täysissä järjissään; -- ja kuitenkin se, minkä hän on uskonut toisen huostaan, on jonkinmoinen velka.

Eiköhän niin?

-- Niin kyllä.

-- Mutta sitä ei siis mitenkään ole maksettava pois, silloin kun lainaaja vaatii sen takaisin järjiltään ollessaan?

-- Se on totta, hän sanoi.

-- Niinpä siis Simonides näyttää tarkoittavan jotakin muuta kuin sitä, lausuessaan, että oikeudenmukaista on se, että maksetaan takaisin se, mitä jollekulle ollaan velkaa.

-- Tietenkin, totta Zeus, hän on tarkoittanut jotakin muuta, Polemarkhos sanoi; -- hän näet on sitä mieltä, että ystävien on velvollisuus tehdä ystävilleen hyvää, mutta ei suinkaan mitään pahaa.

-- Ymmärrän, sanoin; -- se, joka antaa takaisin kultaa jollekin, joka on sen hänelle uskonut, ei siinä tee velvollisuuttaan, jos maksu ja sen vastaanotto tuottavat vahinkoa vastaanottajalle ja molemmat, vastaanottaja ja